

студії. 2019. Вип. 10. С. 71–75. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28416/1/71-75.pdf>

5. Павлінчук Т. Тквіс we wnętrzu: особливості перекладу окремих лексичних одиниць із польської мови на українську. *Українська полоністика*. 2021. Vol 19. С. 41-52.
6. Трач Н. С. Єврометафори в мовленні мас-медіа (українсько-польські паралелі на матеріалі видань «Український тиждень» та «Gazeta wyborcza»). *Наукові записки*. Том 164. Філологічні науки. С. 67–73. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3530/Trach_Yevrometafory_v_movlenni.pdf
7. Цьолик Н., Васейко Ю. Специфіка перекладу прикладів у наукових текстах лінгвістичного характеру. *Наукові записки*. Вип. 175. Серія: Філологічні науки. Кропивницький: Видавництво «КОД», 2019. С. 706–710.
8. *Wyborcza Gazeta*. 2024. URL: <https://wyborcza.pl/0.0.html>

Науковий керівник – В. П. Яручик, канд. філол. н., доц.

Ольга Онищук, Олександр Межов

Особливості мовної поведінки в українській культурі спілкування

Мова – багатогранна та впорядкована система знаків, яка віддзеркалює не лише риси, потреби та світогляд народу, а й унікальний індивідуальний світ кожної людини окремо. Отже, мова – це показник її потреб та емоційного стану. Вона водночас є явищем соціальним, що виникає винятково внаслідок розвитку суспільства. Формуючись у соціумі, мова чи не найповніше відображає всі властиві йому риси. Закономірно, що кожен народ має свою мову, розвиток якої безпосередньо залежить від кожного її носія.

Кожна мова, формуючись на території проживання того чи того етносу, у своїй формі, структурі, лексемах кодує мовну культуру, притаманну людям, що оселилися на цій території та тим самим визначає їхню мовну поведінку. Саме тому кожен народ чи нація відрізняється від інших своєю мовною поведінкою, що сформувалася на відмінних світоглядних концептах та може бути абсолютно не схожою на іншу.

Політичні події сучасності та, як наслідок, активізація національно-патріотичного виховання всіх верств населення незалежно від віку спричинили зацікавлення етнічною українською культурою, світоглядом українців та, відповідно, їх мовою й особливостями мовної поведінки.

Питання мовної поведінки та мовного етикету у своїх працях досліджували С. Богдан [1], Д. Жук (Лаврик) [2], Л. Кулішенко, Т. Чечота [3], М. Пристінська [5], Л. Чернікова, Л. Зубкова [7] та ін.

Метою статті є дослідження мовної поведінки українців, їхнього світогляду, менталітету та його формального вираження в системі мови, характерних ознак мовного етикету у комунікації.

Мовна поведінка українців, як і будь-яка національна мовна поведінка, сформувалась у процесі історичного розвитку народу. Фундаментом для її формування стала мовна культура та мовний етикет, що становить «особливу групу стереотипних стійких формул спілкування» [7, с. 174], які допомагають виразити шану до співрозмовника. Мовний етикет різних націй між собою різняться, позаяк представляє різні типи світобачень.

Існує багато особливостей мовної поведінки, за якими можна розпізнати українця. Насамперед це пошана до старших. В українських родинах давнім і загальноприйнятим є правило звертання до батьків на «Ви». На традиційне на теренах України запитання «Ти чия будеш?» або «Ти чий будеш?» співрозмовник згідно з українським звичаєм мав би відповісти, вказуючи імена батька та матері (обов'язково обох), позаяк, називаючи лише одне ім'я, він або вона применшує роль іншого з батьків. Проте вплив з боку інших мовних культур дещо

змінив цю структуру: тепер у відповідь на таке питання українці називають ім'я лише одного з батьків, тим самим переймаючи частину чужого, не притаманного їм світогляду.

Звичайно ж, така повага виходить далеко за межі родини. Так, маленького українця чи українку вже змалечку вчать простим вітальним формулам: «Добрий день!», «Добридень!», «Доброго ранку!», «Добрий вечір!», «Добридень!», «Доброї ночі!», «Бажаю доброго дня!», «Бажаю доброго вечора!», «На добридень!», «Моє шанування!», «Моє шануваннячко!», «Доброго здоров'я!», «Доброго здоров'ячка!», «Вітаю! Мої вітання!», «Раді вітати Вас!», «Раді вас бачити!», «Боже помагай!», «Привіт!», «Здоров!», «Здоров був!», «Здоровенькі були!», «Ласкаво просимо!», «До побачення!» тощо. Існують і привітальні формули, характерні для конкретного регіону: «Слава Йсу!» або ж на честь свята: «Христос народився!», «Христос воскрес!». Є й такі, що використовують як побажання: «Хай Бог помагає!», «Хай гарно родить!». В українських селах побутує традиція вітатися з усіма, навіть із незнайомими людьми. Аналізуючи подані попереду вітальні вислови, можна стверджувати, що українці за своїм світоглядом є побожними людьми. Віра для них є цінністю. Така світоглядна позиція настільки глибоко вкоренилася, що з часом знайшла свій вияв у характерних етикетних формулах.

Українське світосприйняття вирізняється своєю ніжністю, чутливістю та схильністю до несвідомого пошуку порівнянь, символів та алегорій. Завдяки цьому українці дуже часто у своєму мовленні вживають фразеологізми (стійкі, лексично неподільні і цілісні словосполучення (речення), які за значенням дорівнюють одному слову) [8, с. 89], напр.: багатіти думкою, берегти як зіницю ока, бісики пускати, бути на коні, ведмежа послуга, вивести на чисту воду, вилами по воді писано, годувати жданиками, гордіїв вузол, дамoclів меч, дати гарбуза, дивитися вовком, за холодну воду не братися, накивати п'ятами, ніде голці власти, передати куті меду, прикусити язика, яблуку ніде власти і под. [6]; приказки (короткий сталий образний вислів констатувального характеру) та прислів'я (короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок) [8, с. 94], напр.: Або пан, або пропав; Баба з воза – кобилі легше; Багатий, як циган на блохи; Батогом обуха не переб'єш; Біда біду тягне; Боятися вовка – в ліс не ходити; Видно пана по халявах; Вискочив, як Пилип з конопель; Високо літає, та низько сідає; Вище себе не підскачиш; Вовка ноги годують; Гарні гості, та не в пору; Гірко заробиш – солодко з'їси; Горбатого могила виправить; Гостре словечко коле сердечко; Гуртом і батька добре бити; Дарованому коневі в зуби не заглядають; Два коти в одному мішку не помиряться; Двоє третього не чекають; Де посієш, там і вродиться; Десять разів відмірай, а раз відріж; Диму без вогню не буває; Діло майстра величає; Дома й стіни помагають; Шабля ранило тіло, а слова душу; Як овечка: не мовить ні словечка та ін. [4]. Українські паремійні одиниці вирізняються не лише багатством лексичного наповнення, а й різноманітністю синтаксичного структурування: прості двоскладні й односкладні речення (переважно узагальнено-особового типу), складнопідрядні, складносурядні, безсполучникові конструкції. Вони збагачують мовлення, надаючи йому експресивності, та роблять його стилістично забарвленим.

Особливості мовної поведінки в українській культурі взаємин передають паремії про важливу роль роду, родини, сім'ї, батьків, рідного дому у житті кожної людини, напр.: У дружній родині і в холод тепло; До свого роду – хоч через воду; У своєму домі і стіни допомагають; За родинним столом і їжа смачніша; Нема у світі цвіту цвітнішого над маківочки, нема ж і роду ріднішого над матіночки; Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько; Без сім'ї і свого роду – немає нації, народу; Свойого доправляйся, від роду не відчужай; Хто батьків шанує, той навіки не гине; На світі все знайдеш, крім батька і матері; Батька з матір'ю почитати – горя не знати; Дерево тримається корінням, а людина сім'єю; Земля без води мертва, людина без сім'ї – пустоцвіт; Шануй батьків – не зіб'єшся з істинного шляху [4]. Такі мовні утворення, що виховують любов, повагу до рідних, є спадком попередніх поколінь і передають досвід народу та накопичену в ньому життєву мудрість. Вони є прикладом зв'язку поколінь, що знайшов свій вияв у мові.

Мовна поведінка українців є своєрідною та неординарною. Вона формується на основі надзвичайно міцного зв'язку старшого та молодшого поколінь (також минулого та сучасного) за правилами мовного етикету, що є загальноприйнятим на всій території України, враховуючи при цьому й національний історичний досвід етносу. Хоч досліджена мовна поведінка і є самодостатньою та самобутньою, вона все ж зазнає часто як позитивних, так і негативних впливів інших мовних культур. У цьому вбачаємо перспективу подальших досліджень.

Література

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність : монографія / відп. ред. Л. О. Пустовіт. Київ : Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Жук (Лаврик) Д. С. Особливості мовленнєвого етикету української лінгвокультури. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 74. С. 196–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2016_74_45
3. Кулішенко Л., Чечота Т. Мовленнєвий етикет та ментальність українців. *Світогляд – Філософія – Релігія*. 2013. Вип. 4. С. 269–276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sfr_2013_4_28
4. Попова О. А. Кращі прислів'я та приказки українського народу. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2009. 416 с.
5. Пристінська М. В. Український мовленнєвий етикет у сучасному суспільстві. *Управління розвитком*. 2013. № 15. С. 23–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_15_13
6. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В. О. Винник. Київ : Наукова думка, 2008. 1104 с.
7. Чернікова Л. Ф. Зубкова Л. В. Особливості мовного етикету українців (регіональний аспект). *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 214. С. 174–179. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/65119>
8. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика: навчальний посібник ; за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

Тетяна Рожко, Наталія Костусяк

Морфологічні засоби вираження квантитативної означеності / неозначеності в прозових творах Й. Струцюка

У сучасній лінгвоукраїністиці актуальними є дослідження, присвячені описові категорійних величин, формальний вияв яких стосується різних рівнів мови. Такий аспект перспективний й актуальний, оскільки дає змогу з'ясувати специфіку виражальних засобів, об'єднаних відповідною загальною семантикою, проаналізувати їх з огляду на центр і периферію, перехідні явища, динаміку та ін. Зазначені принципи доречно застосувати до вивчення квантитативно маркованих одиниць, що розглядають у різних мовних площинах і з огляду на різні кваліфікаційні параметри. Багатовекторність притаманна працям, у яких лексеми вказаного різновиду схарактеризовано в межах функційно-семантичного поля [1; 3] або узагальненої категорії логіко-граматичного [6] чи функційно-семантичного [2] спрямування. Іноді номінації з відтінком кількості принагідно описують, аналізуючи такі поняття, як ад'єктивність [4] та неозначеність [8]. Не менші зацікавлення викликають студії, присвячені дослідженню квантитативності в когнітивному й комунікативно-прагматичному аспекті [9]. Зазначений спектр опрацювання порушеної проблеми свідчить про те, що науковці по-різному окреслюють статус узагальненого поняття квантитативності, у вираженні якого беруть участь об'єднані загальною семантикою кількості слова, зокрема іменники [1; 3], дієслова [2], числівники [1] тощо. Важливим, на нашу думку, є дослідження квантитативно маркованих одиниць на основі творів одного письменника, що дасть змогу схарактеризувати їх не тільки з огляду на запропоновані лінгвістами критерії (одиночність / множинність, означеність / неозначеність, частиномовна належність слів та ін.), а й у контексті ієрархії та